

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОХОДЖЕННЯ ТА РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ КОРДОН І ФРОНТИР

У статті розглянуто та проаналізовано концепцію кордону, похідний від неї феномен фронтиру як теоретичну модель історичного та правового дослідження, яку запропонував американський вчений Ф. Дж. Тернер. Наведено розуміння терміну фронтір та його розмежування з терміном кордон на основі визначених критеріїв, що є важливим для подальшого ґрунтовного дослідження його юридичних аспектів.

Ключові слова: кордон, фронтір, рубіж, порубіжжя, концепція, юридичні аспекти, ліми, межа.

Каминская Н. В., Клочков Б. И. Теоретические аспекты происхождения и разграничение понятий границы и фронта.

В статье рассмотрена и проанализирована концепция границы, производный от неё феномен фронта как теоретическую модель исторического и правового исследования, которую предложил американский ученый Ф. Дж. Тернер. Приведены понимание термина фронтір и его разграничение с термином граница на основе определенных критериев, которые важны для дальнейшего детального исследования его юридических аспектов.

Ключевые слова: граница, фронтір, рубеж, пограничье, концепция, юридические аспекты, лимы, предел.

Kaminska N. V., Klochkov B. I. Theoretical aspects of origin and distinction between terms of border and frontier.

The article reviewed and analyzed the concept of the border, it is derived from the phenomenon of the frontier as a theoretical model of the historical and legal research, suggested by the american scientist F. J. Turner. Given an understanding of the term фронтір and its distinction from the term abroad, which is based on defined criteria that are important for further thorough investigation of its legal aspects.

Keywords: border, фронтір, boundary, borderlands, concept, legal aspects, limes, limit.

Розвиток громадянського суспільства та трансформація суспільних відносин у сучасних умовах зумовлює потребу підвищення безпеки на державних кордонах. Вона щораз набуває все більшої актуальності у контексті активізації транскордонної організованої злочинності, незаконної міграції населення, а також міжнародного тероризму та контрабандизму. Це, в свою чергу, зумовлює необхідність удосконалення національної системи регулювання сфери прикордонної безпеки, а також міжнародно-правових інструментів забезпечення непорушності державних кордонів.

Отже, першочерговим завданням є з'ясування розуміння поняття і природи державного кордону як невід'ємного атрибуту кожної держави, механізмів його недоторканості та безпеки на різних рівнях публічної влади. Це викликає закономірну необхідність поглиблювати теоретичні підходи до розуміння цього поняття.

Державні кордони досліджуються представниками науки міжнародного права, конституційного права, адміністративного права, державного управління тощо. Зокрема, їх статус розглянуто у роботах С. Бабуріна, Ю. Барсегова, Л. Волової, С. Дністрянського, Б. Клименка, А. Мостиського, А. Порланда, А. Щербаківа, Т. Цимбалістого та ін., питаннями визначення поняття і видів державного кордону України займалися Т. Самчук, О. Чудновський, В. Чумак. Окремі науковці – А. Мостиський, В. Зоєчко, О. Ганько, Б. Захарчук, М. Дністрянський – розглядали питання, пов'язані з державними кордонами з історичної точки зору.

Вищезазначені праці мають важливе значення для правової науки в теоретичному і практичному аспектах, є основою для подальших досліджень і безперечно мають

високу соціальну цінність. Однак, не зважаючи на вищезгадані дослідження, на сьогодні розуміння суті державного кордону на теоретичному рівні є недостатньо висвітленим через фрагментарність та вузьку спеціалізацію проведених досліджень. Єдиної точки зору стосовно понять «державний кордон», «недоторканість державного кордону» не вироблено, а практичні аспекти його охорони та захисту потребують комплексного та ґрунтового аналізу.

У вітчизняній і зарубіжній науковій літературі існують різні визначення державних кордонів. Звісно, виникнення такого поняття слід пов'язувати зі становленням інституту держави, проте на різних етапах історії різними були уявлення про кордони держави. Вони здебільшого являли аморфні, формальні межі життєвого простору населення держави. Одна з перших згадок кордону міститься у міжнародно-правовому акті, укладеному між правителями двох месопотамських міст Лагаш й Умма 3100 р. до н. е. Тут кордон розглядався як чинник благополуччя населення і стосувався непорушності прикордонних ровів і каменів. Ряд учених розглядають такий кордон як державний, інші зазначають, що він внутрішньодержавний [1].

Як зазначав Фредерік Барт, сам процес демаркації призводить до закріплення по той бік реально існуючої або уявної лінії образу «іншого», який відмінний, незрозумілий і відповідно сприймається як потенційна загроза цілісності спільності по цю («нашу») сторону кордону [2].

Вітчизняні та зарубіжні вчені розглядають питання кордонів через призму ототожнення їх з територією, що є об'єктом податкового стягнення на користь глави держави, який здійснює охорону і розширення територій [3–4]. Поняття «державний кордон» орієнтовно виникло близько XI ст., хоча його визначення сформувалося пізніше, з розвитком картографії. «Кордон» офіційно активно вживається в документах з першої половини XIV ст., і в договірній грамоті Новгороду з Лівонським ордену 1323 р. зазначалося: «чтобы у каждого осталась его граница, как это исстари было» [5]. Однак поняття «державний кордон» закріплюється лише у кін. XVIII – поч. XIX ст.

Посилаючись на ствердження Люсьєна Февра, термін «кордон» у Франції з'явився у XIII ст., був безпосередньо пов'язаний із природою держави та за своєю суттю мав політичне і військове забарвлення [6].

Виходячи зі змісту положень законів, відомо, що державний кордон визначається як лінія та вертикальна поверхня, що проходить по цій лінії, які визначають межі державної території (суші, вод, надр і повітряного простору) країни, тобто просторову межу дії державного суверенітету [7].

Кордони – невід'ємний і обов'язковий чинник формування цілісного державно-територіального організму. Без чітко визначених кордонів держава не може реалізувати весь комплекс своїх суверенних прав. Від функціонування державного кордону залежить і розвиток міждержавних та позадержавних відносин. Кордон держави вказує на рівень її цивілізованості і відкритості для міжнародного співробітництва [8, с. 113–125].

Кордони становлять складне суспільне явище, пов'язане з фундаментальними основами політико-територіальної організації суспільства. З однієї точки зору, адміністративні кордони формують зони економічного благополуччя, а з іншої – стимулюють економіку прикордонних територій. Зміна функцій кордонів є важливим показником соціально-економічної територіальної диференціації та інтеграції, – такого висновку доходять О. В. Цветкова [9].

Кордони по-різному трактуються в різних сферах суспільних знань. Як зазначає М. Ушаков, кордони держави – позначені на картах (а за найменшої можливості – і на місцевості) лінії, вертикалі поверхні, що проходять по цих лініях до межі земного простору з космосом, із одного боку, і до центру Землі – з іншого [10, с. 37]. Схожої думки дотримуються С. В. Трохимчук і О. В. Федунь.

Запропонований підхід до вивчення державних кордонів через призму політичного підходу, заснований на взаємовідносинах між головними парадигмами міжнародних відносин і функціями державних кордонів у міжнародних конфліктах щодо встановлення

та підтримки миру. За такого підходу кордони між державами розуміються як жорсткі розподільні лінії, що захищають державний суверенітет [11].

Державні кордони, проблематика їх визначення та з'ясування сутності і призначення є також об'єктом дисертаційних досліджень. Так, Т. Цимбалістий визначає державний кордон як встановлену юридично чи фактично штучну лінію (на суші і воді) і вертикальну поверхню, що проходить по цій лінії (у надрах, водах і повітряному просторі), які визначають просторові межі території держави і сфери здійснення нею свого суверенітету (територіального верховенства) [12, с. 8].

У працях засновників геополітики також можна знайти різні визначення кордону. Так, Ф. Ратцель визначав кордон як периферійний орган держави, що слугує свідченням її зростання, сили і слабості та змін у цьому організмі, а К. Хаусхофер пропонував дефініцію кордону як «периферійного органу» держави, подібного до шкіри – життєвої форми, закритої на ключ, «позначеної на всьому протязі» і такої, що відчуває напругу, але живучої власним повнокровним життям, захисного покриву, що складається з життєвих форм, наповнених єдиною життєвою волею» [13–14].

Зазначимо, що подібне розуміння в античні часи та у часи середньовіччя було неможливим з двох причин: по-перше, територія була об'єктом *dominium*, а не *imperium*, тобто пов'язувалася більше із власністю, ніж з публічною владою; по-друге, тому що не існувало усталених держав-націй, національної ідентичності й інших факторів, які, власне, й зробили можливими порівняння кордонів зі шкірою.

Можливість двоаспектного розгляду проблеми державних кордонів – через категорії традиційного державознавства і геополітики – дозволяє об'єднати два цих підходи, тим більше, що в сучасній науці сформувалася міждисциплінарна галузь знань, що одержала назву лімології.

При геополітичному підході в питаннях організації держави важливе значення має використання розробок географічної лімології, або науки про кордони (від лат. *limes* – кордон, границя), у якій вироблено чотири теоретичних підходи при вивченні кордонів [15, 301–313]. Відомі в лімології підходи фактично пояснювали феномен державних кордонів політичними факторами, трактуючи їх як дзеркало військової, економічної та іншої потуги сусідніх держав.

Крім цього, межа сприймається як «державний кордон» держави, якщо об'єктивно-знакові атрибути мають національно-державну персоніфікацію, і таким чином формується соціально-політичний рівень «державний кордон». На відміну від державних кордонів як просторових меж дії державного суверенітету, геополітичні кордони – це лінії, які розділяють сфери дії суверенітетів, у межах яких відбувається вирівнювання статусу територій [16].

Таким чином, державний кордон, з урахуванням об'єктивно-знакових елементів, це лінія, вертикальна поверхня, що проходить по всій лінії та визначена державою протягом цієї лінії смуга її території, на якій розташовані необхідні атрибути її пізнання, перш за все прикордонні стовпи, технічні та інші прикордонні об'єктивні знаки і споруди. Головне завдання державних кордонів полягає у визначенні просторових меж територіального верховенства держави й в обмеженні приналежної їй території, котра складає матеріальну основу життєдіяльності народу і самої держави. Належним чином закріплені і визнані державні кордони підтверджують право держави (титул) на дану територію.

Варто відзначити, що в англійській мові кордону відповідають чимало загальнозживаних термінів, що є схожими та відмінними одночасно, відтак можна говорити про:

1) кордон як «*border*» – прирівнюється до крайньої точки або зовнішньої лінії, навколишнього регіону чи певної земельної ділянки. Це традиційно географічне і політичне розуміння кордону як лінії, що відокремлює один від одного, демаркує особисті земельні володіння чи позначає межі суверенної влади тієї чи іншої держави. При цьому «*border*» також може бути виражений фізично як реально існуюча прикордонна лінія з військовими постами і чіткими демаркаційними знаками;

2) кордон як «*boundary*», представлений демаркаційною лінією, знаками та прикордонною зоною. Відмінністю «*boundary*» від «*border*» є той факт, що «*boundary*» може приймати будь-які, не обов'язково фізичні форми. Це кордон у значенні грані між двома чи більше об'єктами, матеріальними й абстрактними;

3) кордон як «*borderland*», схожий за значенням з попереднім, що описує кордон за європейською традицією – фронтиром. «*Borderland*» є прикордонною зоною, безпосередньо той простір, який складає кордон двох територій. Фронтір розуміється, в першу чергу, як такий, що з'єднує перехідну зону взаємодії двох або більше культур та / або політичних структур [17, с. 199].

У той же час фронтір подібний кордону, оскільки теж має довгу історію: уявлення про нього зароджується ще в стародавніх китайських хроніках. У великого китайського історика Сима Цяня знаходимо уявлення про те, що Китай оточений варварською периферією, яку він як цивілізований світ повинен «окультурити» або відсунути, оскільки вона на півночі становить пряму загрозу Китаю. Відтак, це і слід вважати зародженням уявлення про фронтір, як про рухомий кордон між варварством і цивілізацією [18–19]. Уже тоді фронтір мав певне символічне значення, інша справа, що теорія «фронтиру-міфу» з'являється значно пізніше, виходячи з досягнень історичної думки.

Для кращого розуміння терміну «фронтір» доцільно розглянути історичну еволюцію його значень. Етимологічно термін «фронтір» походить від латинського «*fronteria*» (від «*frontis*», «*frontis*» (чоло, брова, передня частина чого-небудь) і французького «*frontiere*».

У Стародавньому Римі для позначення мілітарних та адміністративних округів оборонного призначення, які водночас і визначали кордони Римської імперії, використовували термін «*limes*», який вперше було згадано в джерелах, датованих 303 р. У період республіки римляни вживали «*fines*» або «*termini*», не «*limes*». Загалом вчені погоджувалися, що така термінологія мала також істотний ментальний відтінок, оскільки відмежовувала світ одягнутих у білосніжні тоги «цивілізованих» римлян від нестрижених «нецивілізованих» варварів. Теодор Моммзен, знаменитий німецький знавець Стародавнього Риму, запропонував вважати ліми не лініями, а амбівалентними зонами, які мали «внутрішні» та «зовнішні» сфери [20–21].

В англійській мові слово «*frontier*» вперше з'являється в 1623 р. і визначається у словнику як «кордон» або відмежування країни (*bounds or limits of the country*) [22].

Американське сприйняття фронтиру спочатку збігалось з європейським, але в ході освоєння північноамериканського континенту розуміння терміну змінилося. Так, у 1806 р. Ной Вебстер визначав фронтір як «прикордонну лінію, кордон з іншою країною, подальшими поселеннями». З акцентом на «подальші поселення» вперше з'являється значення фронтиру як кордону з новими територіями [23].

Нарешті, протягом XIX і XX ст. проводиться чіткий поділ термінів «фронтір» і «кордон». Останній тепер розглядається вітчизняними та закордонними вченими і як місце, чітко зафіксоване географічно, у просторі, і як процес, протяжний у часі.

З кін. XIX ст. бере початок перша монументальна теорія фронтиру як міфу і як феномену, що формує характерні особливості тієї чи іншої нації, її ідентичність і політичні інститути. Її автор – американський вчений Фредерік Джексон Тернер, який у 1893 р. опублікував статтю «Значення фронтиру в американській історії», що породила «тернеріанство» – мала як низку прихильників, так і противників. Концепція Тернера, головною тезою якої є ствердження про зв'язок феномену фронтиру й американського національного характеру, досі слугує відправним пунктом для порівняльних досліджень з історії різних держав.

Інша концепція кордону як простору, вироблена і розвинена істориками школи «Анналів» на основі французького історичного досвіду. Один із її засновників Люсьєн Февр стверджував, що вивчення кордону можливо шляхом дослідження його зв'язку з природою держави, якою і визначаються політичне і військове значення цього терміну [24].

По інший бік розташовується ще одна частина триєдності, представлена символічною (або ментальною) географією, яка передбачає вивчення процесу побудови ментальних

кордонів на основі відношення до «чужого». Робиться це щоразу з конкретною метою, скажімо, для того, щоб простежити і пояснити зафіксований ще в Античності феномен дуального поділу світу [25, с. 209].

Сама концепція Тернера, як центральний елемент певного «триптиха», позначає фронтір «не місцем, а станом суспільства», представляє його в якості динамічної лінії, що постійно зміщується по території, і в той же час – у якості не суто географічного, політичного, а й правового і соціального явища.

Як пише А. Рібер, «лінійність і зональність кордону чітко співвідносяться один з одним, а розподільні лінії (межі, у звичайному розумінні цього терміну) можуть історично витікати з характеристик території, яка визначається як прикордонна зона» [26, с. 201]. Іншими словами, політичні та адміністративно-територіальні роздільники не завжди збігаються з культурно-етнічними і символічними елементами, властивими безпосередньо зональності кордону.

З'ясування відмінностей позначених типів кордону – кордону як лінії і кордону як зони, – змушує звернути увагу на історичний аспект даного питання. Так, до появи терміну «фронтір» кордони розумілися як «військові об'єкти або стіни, що означали межі поширення державного суверенітету», а також як лінії, які чітко окреслюють територію приватної власності. Але вже Римська імперія, з одного боку, і Китайська, з іншого, наділяли кордон символічним бар'єром, що відокремлював світ цивілізації від світу варварів по інший бік кордону. Все більш стверджується точка зору, що падіння Західної Римської імперії відбулася внаслідок процесу обопільного пристосування римлян і варварських племен один до одного і, отже, взаємного руйнування цілісності їх спільнот [27].

Можна помітити суміщення на тій самій території кордонів двох типів: державного та символічного. У XIX ст. державна межа Франції проходила по контурам природного і культурного кордону, включаючи й елементи, властиві фронтіру. У ході і в результаті Великої революції вона отримала вигляд чітко фіксованої лінії, що відображає ідеологічну, мовну та економічну однорідність окресленої території. У цьому французькому варіанті кордону унікальним для свого часу стало фактично задане політичною свідомістю суворе дотримання державного суверенітету на певній території, вписування ще не до кінця сформованої нації в заздалегідь окреслені просторові рамки національної держави [28].

І нарешті, третій тип, виділений Тернером, – тип динамічної, рухомої межі – такий, що постає перед нами у сучасному його розумінні.

На наше переконання, однією з істотних прогалин у вивчені питань, пов'язаних із кордоном та фронтіром, – є їх ототожнення. Сучасні українці, росіяни, і поляки вживають термін «рубіж» виключно для означення метафори кордону або зони порубіжжя. В цих слов'янських мовах поняття «рубіж» найбільш близьке поняттю «*frontier*» (схиляюся до перекладу «*frontier*» передовсім як рубезж, рубіж, *rubież*) [29, с.12]. Так вважають й деякі дослідники, натомість ідея повернути в українську мову поняття «границя» не найкраща тому, що це слово в нашому словнику відсутнє вже більше півстоліття. Це підтверджується невдалим перекладом поняття «*Great Frontier*» як «Великий кордон», це слово прийшло в українську з французької мови (*cordon*) й означає, власне, те ж, що й границя.

Звісно, цими термінологічними проблемами не вичерпується поняття та сутність державного кордону, його правовий статус і режим, поряд з фронтіром, лімою чи рубезжем. Концепції походження кордону, як і фронтиту, зароджувалися у різні часи, розкривали різноманітні аспекти даного поняття, призвели до певної термінологічної плутанини, що триває іноді й на сучасному етапі. Загалом це складні соціальні, політичні та юридичні поняття, які можуть бути темою для подальших фундаментальних досліджень, покликаних вирішити теоретичні та практичні проблеми у цій сфері.

З огляду на вищезазначене, справедливо визначати державний кордон як офіційно визначену лінію, межу, вертикальну поверхню, що проходить по цій лінії, і окреслює територію, на котру поширюється влада (суверенітет) держави [30]. Як правило, державний кордон є юридично встановленою і фактично штучною лінією (на суші і воді) і вертикальною поверхнею, що проходить по цій лінії у надрах, водах і повітряному просторі), які

визначають просторові межі території держави і сфери здійснення нею свого суверенітету, територіального верховенства, здатні забезпечити територіальну цілісність державної території, мир і безпеку.

Список використаних джерел:

1. Ермошин В. В. Проблема доверия в международных отношениях / В. В. Ермошин // Из истории развития политико-правовых идей. – М., 1984. – С. 133.
2. Barth Fr. *Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organization of Culture Differences.* – Boston: Little, Brown & Company, 1996. – Р. 13.
3. Большой юридический словарь / Под ред. А. Я. Сухарева, В. Д. Зорькина, В. Е. Крутских. – М.: ИНФРА. – М., 1997. – 790 с.
4. Теория государства и права: Учеб. / Под ред. В. М. Корельского, В. Д. Перевалова. – М.: Изд. НОРМА–ИНФРА. – М., 1998. – 570 с.
5. Масляк П. О. Країнознавство [Електронний ресурс] / П. О. Масляк. – Режим доступу: http://tourlib.net/books_ukr/maslyak33.htm
6. Febvre L. *Frontier: The Word and the Concept // A New Kind of History from the Writings of Lucien Febvre.* – London: Routledge, 1973. – Р. 208–218.
7. Про державний кордон України: Закон України від 4 листопада 1991 р. № 1777-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>
8. Державне управління регіональним розвитком України: монографія / за ред. В. Є. Воротіна, Я. А. Жаліла. – К.: НІСД, 2010. – 288 с.
9. Цветкова О. В. Территория и границы: внутривосточное и межрегиональное измерение / О. В. Цветкова. – М.: Логос, 2014. – С. 12.
10. Ушаков Н. А. Проблемы теории международного права / Н. А. Ушаков. – М., 2007. – С. 37.
11. Лейпхарт А. Демократия в многосоставных обществах: сравнительное исследование / А. Лейпхарт; пер. с англ. А. М. Салмина, Г. В. Каменской. – М.: Аспект-Пресс, 1997. – 287 с.
12. Цимбалістий Т. О. Конституційно-правовий статус державного кордону України: автореф. дис... канд. юрид. наук / Т. О. Цимбалістий; Акад. Прикордон. військ України ім. Б. Хмельницького. – Хмельн., 1998. – 18 с.
13. Внешняя политика и безопасность современной России. 1991–2002: Хрестоматия: В 4 т. – Т. 1. Исследования. – М., 2002. – 544 с.
14. Хаусхофер К. О геополитике: Работы разных лет / К. Хаусхофер. – М.: Мысль, 2001. – 426 с.
15. Долматов І. В. Державні кордони в контексті лімології / І. В. Долматов // Актуальні проблеми держави і права. – 2008. – Вип. 42. – С. 263–269.
16. Гарасим І. Основні підходи до визначення поняття «кордон»/ І. Гарасим // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. Міжнар. відносини. – 2008. – Вип. 23. – С. 11–15.
17. Рибер А. Меняющиеся концепции и конструкции фронта: сравнительно-исторический подход / А. Рибер // Новая имперская история постсоветского пространства: Сб. ст. / Под ред. И. В. Герасимова, С. В. Глебова, А. П. Каплуновского та ін. – Казань: «Центр исследований национализма и империи», 2004. – С. 199–222.
18. Lien-Sheng Yang. *Historical Notes on the Chinese World Order.* In Fairbank, J. K. (ed.), *The Chinese World Order.* – Cambridge: Cambridge University Press, 1968.
19. Сыма Цянь. Исторические записки: Т. VIII / Цянь Сыма. – М.: Вост. лит-ра, 2002.
20. Benjamin I. The Meaning of the Terms Limes and Limitanei / Isaac Benjamin // *The Journal of Roman Studies*, 1988. – Vol. 78. – P. 125–130.
21. Whittaker Ch. *Frontiers of the Roman Empire. A Social and Economic Study* / Charles R. Whittaker. – Baltimore and London, 1994. – P. 201.
22. Cockeram H. *The English Dictionary: or an Interpreter of Hard English Words.* – London. 1923.
23. Чорновол І. Відповідники поняття frontier у інших мовах // *Historia – Mentalność – Tożsamość. Rosja i Europa Zachodnia w polskiej i ukraińskiej historiografii XIX i XX wieku.* Pod red. E. Koko, M. Nowak i L. Zaskilniaka. – Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2013. – S.125–140.

24. Каплан А. Б. Французская школа «Анналов» об истории культуры / А. Б. Каплан // Идеи в культурологии XX века: Сб. обзоров. – М.: Инион, 2000. – С. 51–73.

25. Febvre L. *Frontier: The Word and the Concept*. In Burke, P. (ed.) // *A New Kind of History from the Writings of Lucien Febvre*. – London: Routledge; Kegan Paul, 1973. – P. 208–218.

26. Рибер А. Меняющиеся концепции и конструкции фронта: сравнительно-исторический подход / А. Рибер // Новая имперская история постсоветского пространства: Сб. ст. / Под. ред. И. В. Герасимова, С. В. Глебова, А. П. Каплуновского и др. – Казань: «Центр исследований национализма и империи», 2004. – С. 199–222.

27. Whittaker C. R., *Frontiers of the Roman Empire. A Social and Economic Study*. – Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1994.

28. Burguiere A., Revel J. *L'espace francais*. – Paris: Éditions du Seuil, 1989.

29. Лаптева М. П. Рубеж как фактор исторического познания / Лаптева М. П. // Американские исследования в Сибири: Материалы всероссийской научной конференции «Американский и сибирский фронт». – Вып. 5. – Томск, 2001. – С. 11–13.

30. Камінська Н. В. Забезпечення безпеки державних кордонів: міжнародні та національні аспекти / Н. В. Камінська, Ю. І. Азаров // Журнал східноєвропейського права. – 2015. – № 12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2015/02/kaminska_azarov_12.pdf

* Камінська Наталія Василівна – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри гуманітарних та загальноправових дисциплін Національної академії внутрішніх справ України.

* Клочков Богдан Ігорович – здобувач Національної академії внутрішніх справ України.

УДК 342.565.2/736..343.1(477)

Марія Маркуш *

ЗАСАДИ ІНСТИТУТУ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СКАРГИ В КОНТЕКСТІ ГАРАНТІЙ ЗАХИСТУ ПРАВ ОСОБИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

У статті в контексті сучасної конституційної доктрини досліджені актуальні проблеми впровадження інституту конституційної скарги в Україні. Запропоновані концептуальні підходи та механізми реалізації права громадян на подачу індивідуальної конституційної скарги як способу їх захисту в кримінальному процесі.

Ключові слова: конституційна доктрина, конституційні цінності, конституційні гарантії та презумпції як категорії кримінального процесу, конституційне правосуддя, інститут конституційної скарги.

Маркуш М. А. Основы института конституционной жалобы в контексте гарантий защиты прав человека в криминальном процессе.

В статье в контексте современной конституционной доктрины исследованы актуальные проблемы внедрения института конституционной жалобы в Украине. Предложены концептуальные подходы и механизмы реализации права граждан на подачу индивидуальной конституционной жалобы как способа их защиты в уголовном процессе.

Ключевые слова: конституционная доктрина, конституционные ценности, конституционные гарантии и презумпции как категории уголовного процесса, конституционное правосудие, институт конституционной жалобы.

Markush M. A. Fundamentals of the constitutional complaint institute in the context of guarantees for human rights protections in the criminal process.

In the article in the context of contemporary constitutional doctrine topical issues of implementation of the constitutional complaint institution in Ukraine was researched. The conceptual